

Primjeno 25. 03. 2024.			
Org. sed.	Broj	Prilog	Vrijednost
03	372/4		

UNIVERZITET CRNE GORE

FILOLOŠKI FAKULTET NIKŠIĆ

VIJEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA

Odlukom Vijeća Filološkog fakulteta na sjednici održanoj 9. 5. 2023. godine, imenovana je Komisija za ocjenu master rada pod nazivom *Model žrtve u prostornim strukturama (Stranac, Preobražaj i Usta puna zemlje)*, kandidatkinje Jelene Kljajević (broj indeksa 7/20), Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, u sljedećem sastavu: doc. dr Olga Vojičić-Komatina (mentor), prof. dr Vesna Vukićević-Janković i doc. dr Nataša Jovović.

Master rad *Model žrtve u prostornim strukturama (Stranac, Preobražaj i Usta puna zemlje)*, posjeduje sedamdeset i dvije stranice formata predviđenog za istraživanja ovog karaktera, a takođe je strukturiran prema tehničkim propozicijama važećim za master radove. Ovaj istraživački poduhvat predstavlja veoma interesantan sublimat istraživačkog iskustva posredstvom kojeg se kompariraju prostorne strukture i likovi koji egzistiraju u njima, a pri čemu se prati tok mijenjanja psiholoških osobenosti karaktera u zavisnosti od samih prostora. Zapravo, u uzajamnom realitetu, kandidatkinja Jelena Kljajević je uočila i potom argumentovala, ne samo da se karakterni struktura likova supstituiše i kreira pod uticajem spacijalnih jedinica, već i prostori dobijaju drugačije karakteristike onda kada su viđeni i doživljeni kroz specifične vidike likova, koji usljed različitih životnih okolnosti, postaju veoma uski, ograničavajući i degradirajući. Uzevši u obzir navedeno, kao i to da narativne strukture koje su predmet ovog rada, do sada nijesu uključivane u proces istraživanja kao korelativni naučno interesni poduhvat, zaključujemo i da semantički paralelizam ovih triju djela, te metodološke analize ovdje ponuđene, upodobljuju odbranu master rada koji u ovakvom naslovu do sada nije predlagan i odbranjen kao tema na Filološkom fakultetu u Nikšiću. Stoga je i sam proces praćenja kandidatkinjinog rada bio posve izazovan i inovativan. Kandidatkinja je sistematično i minuciozno proučila značaj i evoluciju prostorne organizacije kroz nauku o književnosti, te kroz njenu primjenu na književno djelo, i svakako, uz poseban osvrt na Bahtinovo viđenje prostora, a potom i kroz prostornu tačku gledišta koju proklamuje Uspenski u svom djelu *Poetika kompozicije*, i na kraju je Lotmanovo viđenje prostornih jedinica kao

sekvenci i konsekvenci izgradnje lika, karakterne psihološke organizacije i dezorganizacije koja/e se valorizuju u skladu sa prostornim smislom, poslužilo kao adekvatan instrumentarij uz čiju pomoć je kandidatkinja obrazložila i dokazala komparativnu analizu datih djela.

Kandidatkinja Jelena Kljajević konstatuje u prološkoj napomeni: *Nastojali smo mapirati prostorne jedinice i utvrditi im značaj u odnosu na poziciju žrtve. Određeni prostori imaju nadređeni položaj u odnosu na ostale. To su sljedeći hronotopi: plaža, sudnica, zatvor; spavaća soba; priroda i planina Prekornica. U posmatranju prostorne mape bilježili smo tačke zadržavanja i funkciju datog toposa. Kategorija prostora razmatrana je u odnosu na položaj lika kroz dimenzije: visine, prostiranja (širine) i dužine. Tumačenjem je primarno obuhvaćena prostorno-vremenska tačka gledišta, ali i ostale posmatračke pozicije: ideološka, psihološka i frazeološka. Dakle, prostorna, potom i vremenska dimenzija sagledavanja likova, nameću se kao dominante koje se istovremeno poimaju i kao relevantni elementi indirektno psihološke karakterizacije, jednako važni kao i direktna psihologizacija predstavljena kroz dijalog i unutrašnji monolog (napominjemo da su i ovi aspekti individualizacije u direktnoj zavisnosti od prostornih realija).*

Jedan od najpoznatijih Kafkinih pripotekstova, *Preobražaj*, nastao je 1915. godine, dok je Kamijev roman *Stranac* publikovan 1942. godine, a Šćepanovićev roman-novela *Usta puna zemlje* 1974. godine. Nauka o književnosti svjedoči o komparaciji Kamijevih i Kafkinih djela, a osobito izazovan uporedni model je onaj koji se odnosi na egzistencijalistički nerv i kasnije i poetiku apsurdna – tekovine proistekle, tačnije, inicirane iz filosofije egzistencijalizma i učenja Kjerkegora, Hajdegera, Jaspersa, Ničea i drugih koji promišljaju o čovjekovom uticaju na egzistenciju, o volji i njenoj nedostatnosti u procesima psihološke konstelacije. Uporednost literarnosti ovih dvaju stvaralaca počiva i u posezanju za elementima takozvanog magijskog realizma koji je ironizovana i parodirana vizija postojeće stvarnosti, i zaparavo je u najtješnjoj vezi sa procesima koje pokreće avangarda, dok sam Kami ide i korak dalje transponujući i elemente fantastike koje nudi kao ključ za razumijevanje složenih odnosa koje čovjek živi u savremenom društvu i koje, kao takve, prisajedinjuje likovima u njihovim višeslojnim destrukcijama volje i predstave o njoj. No, kako smo na početku rada napomenuli, Šćepanović, iako istraživao u kontekstu južnoslovenske istorije književnosti, iako preveden na brojne svjetske jezike, te čak uspješno adaptiran i u filmskoj produkciji, nije do sada proučavan u postojećem uporednom nizu i to na način poređenja modela žrtve u različitim prostornim uzusima. Stoga je ovaj istraživački pohod veoma zanimljivo polje znakova za sljedeća slična istraživanja, i kada su u pitanju ova djela i autori, ali i načini modelovanja prostorno-psiholoških kohezija likova.

Ističemo da je rad u osnovi sastavljen od šest značajnih cjelina. U uvodnom dijelu se ističe osnovni istraživački zadatak, dakle, metamorfoza likova pod snažnim i višeslojno djelujućim prostornim instancama ponuđenim u narativnim strukturama koje su predmet proučavanja. *Uticaj prostornih struktura na protagonistu. Dozvoljeni i nedozvoljeni prostor*, jeste dio koji uvodi u primarno istraživačko polje. Koristeći semiotičku interpretaciju, elemente fenomenološke metode izuzetno potrebne za poimanje fenomena prostora, te pronalazeći i formalističke postupke začudnosti i oneobičenja upravo u vizualizaciji i opisu funkcionisanja prostora, i na kraju komparirajući sve navedene zaključke, kandidatkinja Jelena Kljajević je istraživala svaku narativnu jedinicu ponaosob, stvarajući od navedenog zadatka veoma pregledno i sistematično polje, pogodno i za buduće proučavaoce u akademskoj zajednici. Uočavajući prvu cjelinu *Prostorne strukture i model žrtve u romanu Stranac*, dužni smo objasniti i zašto analiza kreće ne od djela *Preobražaj* koje je nastalo gotovo tri decenije prije romana *Stranac*. Naime, roman *Stranac* predstavlja jedno od najpoznatijih djela svjetske književnosti, antologijskog je karaktera i jedno je od klasika artefakta koje je izučavano u vanrednoj mjeri, ne samo u okviru književnih nauka, već i u domenu psihologije, sociologije, filosofije, te filoloških disciplina kao što su psiholingvistika i sociolingvistika. Presuđujući u korist romana *Stranac*, uz obilje činjenica koje mu u egzaktnom smislu idu u prilog, odlučili smo da uvertira specifične prostorne interpretacije i modela žrtve u takvom specifikumu, pripada upravo ovom romanu i da je svaka sljedeća analiza produbljenija i uočljivija ukoliko inicijacija kompleksnih prostornih odnosa pripadne romanu koji predstavlja izuzetnu riznicu devijantnih odnosa žrtva-društvo (koje i samo može postati sljedeća žrtva), prostor-društvo (prostor viđen kolektivnom vizurom), prostor-lik (prostor viđen individualnom percepcijom onoga ko je i žrtva društva i dželat sopstvenog života). Pošto je u osnovi recepcije lika i kolektiva, takođe i poremećena komunikacija, to se i prostori divergiraju jer su posmatrani sa različitih pozicija, uz to izuzetno disperzivnih. Opravdanost davanja prvog mjesta romanu *Stranac* stoji u predočenom obrazloženju, a nakon upoznavanja sa književnim postupkom u tom romanu, kandidatkinja prelazi na analitički dio posvećen pripovijeci *Preobražaj* (*Prostorne strukture i model žrtve u pripovijeci Preobražaj*), nakon čega se posvećuje raščlanjivanju složenih odnosa između progonjenih i progonjenog, koji uključuju i rastakanje kulturološke ljestvice u jednom strogo normiranom društvu, u Šćepanovićevom romanu-noveli *Usta puna zemlje*. Na koncu, kandidatkinja Jelena Kljajević predstavlja *Trijadnu komparaciju prostora na nivou korpusa (sistematsko izopštavanje iz prostora)*, u kojoj pronalazimo i grafikon uz čiju podršku se upoznajemo sa zaključcima, sličnostima i razlikama

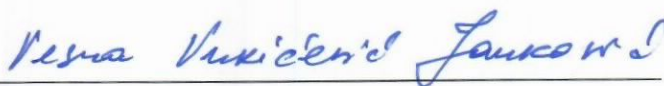
u ponuđenim i istraživanim semiosferama. Cjelina *Zaključak* predstavlja veoma pregledan i obuhvatan rezime ponuđenih i pronađenih rezultata u istraživačkom poduhvatu.

Zaključujemo da je predloženi master rad zadovoljio principe interferencije savremenih metodoloških pristupa i stoga predlažemo Vijeću Filološkog fakulteta odobrenje javne odbrane rada.

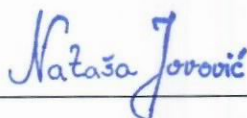
Komisija:

doc. dr Olga Vojičić-Komatina

prof. dr Vesna Vukićević-Janković

doc. dr Nataša Jovović